

ВИРОБНИКИ БУРЯКІВ І ЦУКРУ - НА ПОРОЗІ НОВИХ ВИКЛИКІВ

ЯГОЛЬНИКО О.О. –
провідний науковий співробітник
ІБКІЦБ НААН України

Торік площа під цукровими буряками в Україні була скорочена до історичного мінімуму - 237,5 тис. га (урожайність коренеплодів склала 42,8 т/га, цукристість – 17,63 %, валовий збір – 9,9 млн. тонн, виробництво цукру – 1,429 млн. тонн, вихід цукру – 14,68 %). Працювали всього 38 цукрових заводів, ще 53 законсервовані. Причини загальновідомі - фінансові труднощі й обмаль вільних ресурсів для модернізації, дисбаланс техніки й насіння, брак виаженої державної політики стимулювання буряковоцукрового комплексу, відсутність прогнозованого рівня цін готового продукту й несприятлива кон'юнктура цін, критичний дефіцит ринків збуту, що спричиняє зниження закупівельних цін на сировину, нестабільний попит і неналежний захист внутрішнього товаровиробника.

Завдяки перехідним запасам цукру минулих років вдалося збалансувати попит і пропозицію продукту, стабілізувати ціни та навіть створити певний експортний ресурс (~ 100 тис. тонн відправити в Євросоюз, Киргизстан, Казахстан та Молдову). Але сьогодні це не рятує ситуацію.

У новий маркетинговий рік (МР) галузь увійшла в умови чергової стагнації внутрішнього ринку. Отже, слід очікувати «сірі» кількісні й якісні зміни, загострення економічної конкуренції у зв'язку з ліквідацією з 1 жовтня 2017 року в країнах ЄС державного регулювання виробництва й реалізації цукру та переходом до вільного ринку на основі саморегуляції, що підштовхуватимуть галузь до кризи, спонукатимуть й далі згортати діяльність у регіонах, закрити цукрозаводи, виводити з сівозмін важливу сільськогосподарську культуру.

Щоправда, оптимісти вважають, що згідно з уточненим балансом попиту і пропозиції цукру (станом на 1 березня 2016 р.), в Україні достатньо цукру для споживання і, мовляв, заяви стосовно можливого дефіциту продукту є спекуляцією. Але, як кажуть, ці б слова та до Бога!

Насправді криза в галузі набуває хронічного характеру.

Щоб не допустити дисбалансу між попитом і пропозицією на 2016/17 МР і

зберегти галузь від поглиблення кризи, фахівцями ІБКІЦБ розроблено ряд концепцій, програм і рекомендацій щодо виробництва цукрових буряків і ефективного функціонування ринку цукру в Україні. Зокрема, в 2016 році необхідно здійснити цілий ряд нормативно-правових, управлінських, організаційно-економічних, виробничо-технічних, фінансових та науково-освітніх заходів, основним змістом яких є відхід від традиційних форм і методів роботи в галузі, натомість перейти до економічних важелів регулювання ринку на основі диверсифікації бурякоцукрового виробництва, принципів саморегуляції, консенсусу між всіма учасниками, удосконалення економічних відносин між виробниками цукрових буряків і переробниками, біомодернізації галузі на основі науково-технічного прогресу й новітніх технологій поглибленої переробки буряків як високоефективної енергетичної культури.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує питання щодо біомодернізації, яка в перспективі виводить виробництво цукрових буряків і цукру на зовсім новий рівень. І ось чому.

Досі теорія й практика галузі сповідували чи не єдиний магістральний напрям її діяльності - вирощування коренеплодів та виробництво з них цукру. У ХХІ столітті, завдяки копійчій праці науковців, цукрові буряки «розкрили» нові свої властивості й нині визнані як одна із найефективніших біоенергетичних культур, яку, включаючи побічні відходи (гичка, жом, меляса), з успіхом можна використовувати для промислового виробництва високооктанових добавок, біоетанолу, біогазу та органічних добрив. Отже, напрошується висновок: розвиваючи й далі класичний буряковоцукровий напрям галузі, паралельно на вже існуючій матеріальній базі (за рахунок більш повного використання коренеплодів!) необхідно освоювати біоенергетичну «цілину», щоб включити до пріоритетів не тільки виробництво цукрових буряків та експорт цукру, а й «букет» нових видів біоенергетичної продукції. Саме розвиток високих біотехнологій може не тільки допомогти галузі залишатися «на хвилі», а й більш повно завантажити її виробничі потужності й запустити механізми стабілізації сировинної бази та відкрити потужне джерело доходів і нових експортних можливостей. Одне слово, вивести її на наступний рівень.

Тим часом Уряд схвалив проект постанови «Про державне регулювання

виробництва цукру та цукрових буряків у період з 1 вересня 2016 р. до 1 вересня 2017 року». Пропонується встановити граничний розмір квоти поставки цукру на внутрішній ринок (квота «А») у період з 1 вересня 2016 року до 1 вересня 2017 року (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополь) в обсязі 1670 тис. тонн. Мінімальні ціни на цукрові буряки та цукор, квоти його поставки на внутрішній ринок на період з 1 вересня 2016 року до 1 вересня 2017 року затверджено на рівні 616,99 грн та 9078,87 грн за 1 тонну (без урахування ПДВ).

Національна асоціація цукровиробників «Укрцукор» прогнозує посіви цукрових буряків у 2016 році в межах 300 тис. га.

У свою чергу Мінагрополітики ініціює законопроект щодо дерегуляції бурякоцукрової галузі, мотивуючи це тим, що методи держрегулювання цукрової галузі, які були передбачені Законом «Про державне регулювання виробництва й реалізації цукру», за період з дати його прийняття зазнали ряду змін, втратили комплексність та актуальність й довели: держава для регулювання ринку цукру фактично використовує не стільки економічні, скільки адміністративні неефективні методи. Доказом цього є значні щорічні коливання цін, дефіцит або профіцит цукру на внутрішньому ринку. Аграрний комітет ВР і уряд також – «за» скасування держрегулювання в цукровій галузі. Кабмін пропонує взагалі відмінити не тільки вищезгаданий закон як такий, що не виконав поставлених завдань і не сприяє подальшому розвитку галузі й сталому функціонуванню бурякоцукрової галузі на ринкових засадах, а й закон «Про внесення зміни до статті 5 Закону України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції», в якому є посилання щодо обов'язкових мінімальних цін на реалізацію (продаж) цукрових буряків для виробництва квотованого цукру.

Тобто, нарешті визнаємо, що економічними наслідками впливу закону, про який мовиться, стали: а) гальмування вирощування цукрових буряків та роботи цукрових заводів, які не можуть реалізувати цукор, коли ринкова ціна стає нижчою за мінімальну; б) деформація ринку, викликана переробкою за давальницькою схемою і надмірною кількістю операторів та посередників, що займаються торгівлею цукром? А де ж програма змін, яка виведе галузь із кризи?